

Şairin Kur'an Meali (Mehmet Âkif Ersoy, *Kur'an Meali*, Haz. Recep Şentürk - Âsım Cüneyd Köksal, İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2012, 9786056289484, 426 s.)

Şerif Eskin*

2012 yılının ikinci yarısı itibariyle bilim ve düşünce tarihimiz açısından sarıncı bir keşfe tanık olundu. Mehmet Âkif Ersoy'un, varlığı yıllarca hep tartışma konusu olan Kur'an-ı Kerim meali kısmen de olsa gün yüzüne çıkarıldı.¹ Edebiyat ve düşünce tarihimizin kudretli kalemlerinden birine ait olmasının yanı sıra, ortaya çıkışı ve sonrasındaki serüveni başlı başına inceleme konusu olan bir eser raflardaki yerini aldı. Mealin öyküsü, İslami ilimler açısından taşıdığı değer in ötesinde toplumsal belleğe dair özel bir belge niteliği kazandırmaktadır kendisine. Bu bakımdan çalışmanın günümüze kadar bir yitik metin olarak kalmasına sebep olan macerası hakkında yapacağımız kısa ufuk turu eserin kendisi hakkında söz açmadan önce faydalı olacaktır.

Cumhuriyet idaresinin kuruluş yılları pek çok alanda devleti ve toplumu kurumsal anlamda yeniden biçimlendirme çalışmalarına sahne olmaktadır. Dine ait alanlardaki yeniden-yapılandırma faaliyetlerinin ilk gündem maddeleri arasındaysa bir Kur'an-ı Kerim meali vardır. Kimi denemelerin ardından TBMM'nin 21 Şubat 1925 tarihli kararı² dönüm noktası teşkil edecektir. Alınan kararlar birlikte Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere kimi "âsâr-ı İslâmiye"nin Türkçe'ye tercüme edilmesi için bütçe tahsis edilir. Diyanet İşleri Reisliği'nde yapılan görüşmelerin ardından tercümenin hazırlanması için Mehmed Âkif'e, aynı proje kapsamındaki tefsir çalışması içinse Elmalılı Hamdi Yazır'a teklif götürülmesi kararlaştırılır.³ Ancak ne var ki bundan sonrası Âkif için hep tereddütlerle dolu olacak ve nihayetinde hazırladığı metnin imhası için vasiyette bulunmasını gerektirecek kadar tedirginlik içerisine düşecektir.

* Arş. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, seskin@fsm.edu.tr

1 Mehmet Âkif Ersoy, *Kur'an Meali*, Haz. Recep Şentürk - Âsım Cüneyd Köksal, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 2012. Bundan sonraki atıflarda sayfa numarası ile birlikte kısaca KM olarak belirtilecektir.

2 Dücane Cündioğlu, *Bir Kur'an Şâiri*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 132 vd.

3 a.e., s. 137 vd.

Ahmet Hamdi Akseki'nin bütün ısrarlarına rağmen kendisine sunulan teklifi kabul etmeyen şair, nihayetinde konuyla alakalı isimlerin katılımıyla gerçekleştirilen bir ev toplantısında⁴ yapılan müzakereler sonucu hazırlanacak çalışmanın tercüme değil de meal olması şartıyla teklifi kabul eder.⁵ Zira Âkif'e göre Kur'an-ı Kerim'in Türkçe'ye tam bir tercümesi mümkün değildir. Buna rağmen bir tercüme çalışmasına kalkışmak onun temel hassasiyetleriyle de çelişmesine sebep olacaktır.

Diyanet İşleri Reisliği ile yapılan mukavele uyarınca Âkif 1925 yılında meal çalışmasına başlar. Fakat Mısır'da yürüttüğü hazırlık sırasında Diyanet İşleri Reisliği ile düştüğü anlaşmazlık sonucu mukaveleyi feshetme kararı alır. Bundaki en önemli etken, Âkif'in çalışma hakkındaki titizliğidir. Yetkililer mealin biten kısımlarını ısrarla Âkif'ten istemektedirler fakat yazar metnin istediği olgunluğa ulaşmadığını belirterek ve çevirinin bütünlüğünü göz önünde bulundurarak bu isteklere olumsuz yanıt verir. Anlaşmanın sonlandırılmasına karşın Âkif uzun yıllar boyunca çalışmasını sürdürür, lakin bir türlü yayımlanacak duruma geldiğine kani olmaz. En yakınındaki isimlerden Eşref Edib Fergan'ın 1932 yılındaki Mısır ziyaretine dair şu aktarımları kayda değerdir:

“Mısır'da tercümeyle bitmiş gördükten sonra, o zaman Üstad'a dedim:

‘-Artık, elhamdülillah, tamam olmuş. Avdetta ben bunu İstanbul'a götüreyim.’

Güldü.

‘-Onu tamam oldu mu zannediyorsun? Onun üzerinde daha ne kadar işlemek lazım! Çok noksanları var.’

‘-Noksan tarafını görmüyorum. Hayli tebyîz etmişsiniz.’

‘-Sana göre tamam olmuş, ama bana göre daha çok noksanları var.’”⁶

7 yıllık bir çalışmaya, üstelik bunun 4 yılının tashih ve tebyiz çalışmasına ayrılmış olmasına rağmen Âkif'in bir türlü son kanaatini ortaya koyamaması onun titizliğini ve çalışmaya verdiği ehemmiyeti göstermesi açısından oldukça önemlidir. Sürecin sonunda yaşanan kimi olaylarsa Âkif'teki tedirginliği had safhaya çıkaracaktır. Türkçe ezanın ardından Türkçe ibadet projesinin uygulamasına ilişkin kimi teşebbüslerde Kur'an tilavetine karşın söz konusu mealin kullanılması tartışılmaktadır. Bu projeden haberdar olan Âkif, çalışmasını emanet ettiği Yozgatlı İhsan Efendi'den mealin yakılmasını ister ve 1961 yılında vasiyeti yerine getirilir.⁷

4 Eşref Edib, *Mehmed Âkif – Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, Haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 157-160. Cündioğlu, a.g.e., s. 142.

5 Eşref Edib “...meal kelimesi onu biraz yumuşattı” diye not düşmektedir. a.g.e., s. 159.

6 Edib, a.g.e., s. 165.

7 Yozgat İhsan Efendi'deki nüshaların yakılışına dair detaylar için Bkz. İsmail Hakkı Şengüler, *Açıklamalı Mehmed Âkif Külliyyatı*, C. X, Hak Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 228-235.

O günlerin tanıklarının aktardıklarına bakıldığında bu mealden geriye eser kalmadığı sanılmaktaydı. Fakat mealin gün yüzüne çıkarılmasını sağlayan Recep Şentürk'ün esere yazdığı girişte belirttiğine göre Yozgatlı İhsan Efendi'nin öğrencisi Mustafa Runyun'a intikal eden bölümler bu yakılma hadisesinden kurtulmuş ve onun ailesi tarafından muhafaza edilmiştir.⁸ Ardından Şentürk'e ulaşan meal çalışmasının bu üçte birlik kısmı uzun yıllar yine saklı kaldıktan sonra yayımlanarak bugünkü şekliyle elimize ulaştı.

Burada öncelikle sorgulanması gereken husus Mustafa Runyun tarafından Âkif'e ait olduğu belirtilen metnin gerçekten ona ait olup olmadığıdır. Şentürk'ün de değindiği gibi bu konudaki öncelikli başvuru noktası Mehmed Âkif'in daha önce "Anglikan Kilisesi'ne Cevap" başta olmak üzere çeşitli yazılarında yaptığı müstakil ayet çevirileriyle ilgili nüshalardaki çevirilerin karşılaştırılmasıdır. Söz konusu karşılaştırmalar yapıldığında genellikle ifade biçimi/söz dizimi vb. dışında herhangi bir değişikliğin yahut tutarsızlığın olmadığı görülmektedir.⁹ Öte yandan Âkif araştırmaları alanındaki otorite isimlerin başında gelen M. Ertuğrul Düzdağ da yaptığı incelemeler sonucunda çalışmanın şaire ait olduğuna kanaat getirdiğini belirtmektedir.¹⁰

Özel serüveni böylesine hassas olan bir çalışma ele alınırken üzerinde durulması gereken bir diğer dikkat noktası ise şudur: Yukarıda Eşref Edib'den yaptığımız aktarım ve Âkif'in bu mesaisine dair elimize geçen tüm kaynaklardan edinilen kesin intiba, yazarın bu eser üzerinde tekrar terar çalıştığı, metinleri sürekli olarak yeniden düzenlediği, yani tashih ve tebyize son ana kadar devam ettiğidir. Bugün yayınlanan üçte birlik bölümün bu meal çalışmasının kendi tarihi içerisinde hangi evreye ait olduğunu, daha açık bir ifadeyle yazar tarafından belirlenen "son" nüshaya ait olup olmadığı ilk bakışta tartışmalı görülebilecektir. Yayına esas teşkil eden daktilo metinde yer alan kimi tarih notlarının 1956/1957 yıllarını işaret etmesi,¹¹ Mustafa Runyun'un Yozgatlı İhsan Efendi'nin öğrencisi olması gibi durumlar çalışmanın son evresine ait bir metinle karşı karşıya olduğumuz ihtimalini güçlendirmektedir. Ancak yine de kesin bir görüş belirtmenin mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Nitekim Mustafa Runyun'a kalan nüshanın kim tarafından ve nasıl istinsah/latinize edildiği bilinmemektedir.

Elimize ulaşan yayın çalışması ise özenli bir hazırlığın ürünü olarak gözükmektedir. Daktilo metinlerdeki kimi hatalar tamir edilmiş, yapılan düzeltmeler notlandırılmıştır. Ayrıca Âkif'in daha önce başka yazıları içerisinde yapmış olduğu ayet tercümeleleri de meal içerisinde o ayetlere verilen dipnotlarda alıntılanarak

8 Detaylar için bkz. Recep Şentürk, "Giriş", KM içinde, s. XV vd.

9 Bkz. a.g.m., ss. XVIII – XIX.

10 M. Ertuğrul Düzdağ, "Bulunan Meal", KM içinde, ss. IX-X.

11 Şentürk, a.g.m., s. XVI.

karşılaştırmaya sunulmuştur. Şentürk'ün tafsilatlı "Giriş" yazısının yanında Prof. Dr. Hayrettin Karaman ve M. Ertuğrul Düzdağ'ın takdim yazıları da kitapta yer almakta. Çalışma, Fatıha Suresi'nden Berâe Suresi'nin 129. ayetine kadarki bölümü kapsıyor. Meallerin orijinal Kur'an-ı Kerim metinleriyle birlikte verilmesi, eserin sonuna bir "Lügatçe" ve yayına esas teşkil eden daktilo nüshadan sayfa örneklerinin eklenmiş olması da yayın çalışmasını zenginleştiren özellikler arasında.

Eserin *Kur'an Meali* başlığıyla basılması ise ayrıca üzerinde durulabilecek konular arasındadır. Âkif'in bu esere nasıl bir isim vermeyi düşündüğü konusunda herhangi bir bilgi şimdilik elimizde bulunmamaktadır. Fakat daha önce yaptığı müstakil ayet çevirilerini takdim ederken söz gelimi "Meal-i Celîl" gibi daha hürmetkâr bir ifadeyi sıkça kullandığını görmekteyiz.¹² Bu noktada Âkif'in kendi dağarcığını göz önünde bulundurmanın ve bu bağlamda bir dikkat geliştirmenin daha faydalı olacağını düşünüyoruz.

Kur'an Meali, hem yöntemsel açıdan günümüz meal çalışmalarına yapacağı katkı, hem de Âkif üzerine yapılacak üslup çalışmalarına sağlayacağı yeni veriler dolayısıyla araştırmacıların dikkatlerini bekleyen önemli bir eser konumundadır.

12 Bkz. Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 276, 281, 283, 285, 287, 289.